

Adab-ı Muaşerette Tanışma ve Tanıştırma Adabı

Tanışma ve tanıştırma adabına uyulması, yeni kurulacak akrabalık ve dostluklarda ilk adım niteliğindedir. İki kişiyi tanıştırırken önce yaşı büyük veya mevkisi yüksek olanı tanıtmak saygı göstergesidir. Tanışma sırasında erkek oturuyorsa kadının karşısında ayağa kalkar; ast, üstün karşısında düğme ilikler. Hemen samimiyet kurmaktan kaçınmak ve bu işi zamana yaymak gerekir. Böylece birini iyi tanımamaktan kaynaklı bilecek sorunların önüne geçilmiş olur. Tanışma sonrasında nezaket gereği “Memnun oldum.” veya “Şeref duydum.” gibi ifadeler kullanmak ve hâl hatır sormak tanışma adabına uygun davranışlardır.

Adab-ı Muaşerette Hitap Ve Selamlaşma Adabı

Toplum hayatında önem arz eden konulardan biri selamlaşma ve hitap etme adabıdır. Aile bireyleri, akrabalar ve arkadaşlar birbirlerine “sen” diye hitap eder. Yaşı büyük veya mevkisi yüksek olan kişilere “siz” diye hitap edilir. Örneğin öğrenciler öğretmenlerine siz diye hitap eder. Ayrıca yeni tanışılan kişilere de aynı şekilde hitap etmek gerekir. İnsanlar bir arada iken ortamda olmayan birinden bahsedilmesi durumunda o kişiye yüz yüze nasıl hitap ediliyorsa onu aynı şekilde anmak, önemli bir saygı göstergesidir. İnsanlara lakaplarla hitap edilmesi, insan ilişkilerine zarar veren davranışlardır ve toplum içinde hoş karşılanmaz. İş arkadaşlarına hanım/bey ünvanlarıyla hitap edilmesi, iş ortamında saygı ve nezaket ikliminin oluşmasını sağlar. Ayrıca toplumumuzda resmî olmayan ilişkilerde yaşça büyüklere teyze, abla, ağabey, amca, dayı gibi ünvanlarla hitap etme kültürü yaygındır. Bu hitaplar samimiyetin ve büyüklere saygının göstergesidir. Yaşça küçüklere bu şekilde hitap etmek adabımuâşerete uygun değildir. Adabımuâşerete göre selamlaşma, beş adımlık bir süreçten oluşur:

- 1 . Göz kontağı kurma. Bu, karşıdakini fark etmenin bir göstergesidir
- 2 . Olumlu yüz ifadesi, gülümseme. Bu adım, iletişim kurulacağına işaret eder
- 3 . Sözlü selam.
- 4 . Tokalaşma Kucaklama ve hâl hatır sorma
- 5,. İyi niyet ifadeleriyle birlikte göz kontağını sürdürme.

Selamlaşma adabına göre selam veren kişinin selamının karşılıksız bırakılması, toplumsal hayatta kabul görmeyecek bir davranıştır. Selamlaşma veya görüşme sırasında el sıkışırken içten ve ölçülü olunmalıdır. Tokalaşırken karşıdakinin elinin el ucuyla sıkılması, isteksizlik ve kibirlilik olarak yorumlanabilir. Elin çok kuvvetli sıkılmasının da selamlaşma adabında yeri yoktur.

İki elle birden tokalaşmak abartılı bir davranış olarak yorumlanabilir. Tokalaşma sırasında elini ilk uzatacak olan, yaşça büyük veya makam olarak üst olan kişidir. Bir kadın ve bir erkek karşılaşır veya tanışırsa önce kadının elini uzatması beklenir. Kirli veya ıslak elle tokalaşmak, toplum sağlığının korunmasını zorlaştırdığı gibi karşıdakinde iletişim kurma konusunda isteksizliğe sebep olabilir. Elin silinmesi ya da kurutulması gerekiyorsa kişi önce muhataptan izin almalı; ardından mendil, havlu veya peçete kullanarak ellerini silmelidir. Bunun yanı sıra el sıkışmanın uygun olmadığı durumlarda baş, hafifçe öne eğilerek selam verilebilmektedir

Adab-ı Muaşerette Konuşma ve Dinleme Adabı

Sosyal hayatta konuşma ve dinleme sırasında dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlara dikkat edilmediğinde iletişimde aksaklıklar yaşanabilir. Bu durumda insanlar birbirleriyle sağlıklı iletişim kuramaz; anlaşılama duygusu tepkiye veya kişinin içe kapanmasına sebep olabilir. “Boğaz dokuz boğumdur.” sözü doğrultusunda konuşmadan önce defalarca düşünmek, üslubu iyileştirir. Öfkeli veya üzgünken sonradan pişmanlığa sebep olacak sözler sarf edilmemesi için konuşma ya iyice düşünerek başlamak kişiler arası ilişkilerde saygıyı egemen kılar. Konuşurken tatlı dilli, alçak gönüllü ve anlayışlı olmak, güler yüz göstermek ve hatalar karşısında affedici tutum sergilemek toplumsal huzuru destekleyen nazik davranışlar olarak kabul edilir. Söz konusu davranış biçimleri, yalnızca adabımuaşeretin gereklerinden değildir. İnsanların ruh sağlığının korunmasına da katkıda bulunur. İletişim, taraflar arasında karşılıklılık gerektiren bir süreçtir. İletişimin kaliteli bir şekilde devam etmesini engelleyebilecek bazı tutum ve davranışlar vardır. Bunlara iletişim engeli denir. Bu engeller fiziksel, duyuşsal, psikolojik, algısal gibi pek çok açıdan ele alınabilir. Beden dilinin hatalı kullanımından doğan birtakım iletişim engelleri vardır. Konuşanın söyledikleriyle uyumsuz jest ve mimikler kullanması, konuşanın dinleyiciyle göz kontağı kurmaması ve dinleyenin konuyla ilgilenmediğini gösteren hareketler sergilemesi bunların başlıcalarıdır. İletişim engeline neden olan bir diğer husus, dil ve anlatımla ilgili hatalardır. Başlıca dil ve anlatım engelleri; kelimeleri anlaşılır ve net bir şekilde ifade edememek, seslenme çağrıları (hey, şşt vb.) kullanmak veya ses tonu ile konuşma hızını ayarlayamamak şeklin de sıralanabilir. Konuşma sırasında konunun tek bir açıdan ele alınması, uzun cümleler kurulması ve cümlelerin tekrar edilmesi iletişimin kalitesini düşüren tutum ve davranışlar arasındadır. İnsanların düşüncelerini karşı tarafa dayatmaya çalışması gibi iletişimi kendi odağından sürdürme çabası da önemli iletişim engelleri arasındadır. İletişimde sürekli öğüt verme veya çözüm sunma çabası, dinleyende kendi sorunlarını çözmede yetersiz olduğu algısına neden olabilir; iletişimin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini engelleyebilir. **Ayrıca teselli etmek, problemi küçümsemek veya sorun yokmuş gibi davranmak yerine dinlemek ve anlamaya çalışmak iletişimi kuvvetlendirir.** Kişiler veya gruplar hakkında çoğunlukla farkında olmadan benimsenmiş peşin hüküm şeklinde tanımlanan “ön yargı” iletişime ket vuran ciddi bir etmendir. Karşıdakini suçlama veya sorulara boğma, ona yapıcı olmayan eleştiriler yöneltme, onunla tehditkâr bir üslupla konuşma gibi tutum ve davranışlar, yargılama niteliği taşıdığından ciddi iletişim engelleridir. **Gülmenin insanları fiziksel ve psikolojik açıdan güçlendirdiği bilinmektedir.** Güldürme ve düşündürme işlevi olan mizah, bütün toplumlarda yaygın ve insanlık tarihi kadar eski dir. Ancak herkesin farklı mizah anlayışına sahip olabileceği unutulmamalıdır. Şakalarda ölçülü olmak insanları kırmayı önler. Bunun yanı sıra resmî ortamlarda espri yapmaktan kaçınmak adabımuaşeretin önemli bir gereğidir. **Lakap takma ve alay etme gibi kaba davranışlar, kişiler arası ilişkilerin zarar görmesine neden olan iletişim engelleri arasında dır.** İnsanlar iletişim kurdukları kişi hakkında birtakım duygu ve düşüncelere sahiptir. Bu duygu ve düşüncelerin olumsuz olması kişiler arası iletişimin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine engel olabilir. **Kişinin kendine karşı olumsuz tutumu da onda özgüven eksikliğine neden olabileceğinden kendini ifade etme gücünü zayıflatır.** Söz konusu tutum ve davranışlardan mümkün olduğunca uzak durmak kaliteli bir iletişimin kurulması bakımından oldukça önemlidir. Bu hususlar adabımuaşeretin gerekleriyle örtüşür. İnsanları söz ve davranışlarla kırmak onlardan özür dilemeyi gerektirir. “Eğilen baş kesilmez.” atasözünde de işaret edildiği gibi hatasını anlayıp özür dileyen kişiyi affetmek Anadolu kültüründe erdem sayılır. Gerektiğinde özür dilemek sosyal ilişkilerin uyumlu şekilde yürütülmesinde önemlidir. Bu davranış karşı tarafın yumuşamasını, öfkesini dizginlemesini sağlar ve genellikle affetmeyle sonuçlanır İslam dini konuşma adabı başta olmak üzere iletişimde pek çok hususa önem verilmesini tavsiye eder. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: **“Allah'a ve âhiret gününe inanan, ya hayır söylesin ya da sussun.”** (Buhârî, Edeb 31, 85, Rikak 23) anlayışı, konuşma adabının dinî dayanaklarına

örnek niteliğindedir. Konuşma sırasında alçak gönüllü, yumuşak huylu ve affedici olmak İslamiyet'in oldukça değer verdiği kişilik özellikleri arasın da yer alır. "Bugün size kınama yok, Allah size merhamet etsin. O merhametlilerin en merhametlisidir." (Yusuf suresi, 92) ayeti, Hz. Yusuf'un kendisine kötü davranan kardeşlerine hitap ederken takındığı bağışlayıcı tavrı insanlığa örnek göstermektedir. Alçak gönüllü ve affedici üslup hadislerde de görülmektedir. Mekke'nin Fethi'nden sonra Hz. Muhammed (s.a.v), pek çok kötülükte bulunmuş olan Kureyşlilere "Size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?" diye sorar. Kureyşliler "Senden iyilik bekliyoruz. (...)" diye cevaplar. Bunun üzerine Hz. Muhammed(s.a.v) "Size Yusuf'un kardeşlerine hitap ettiği gibi hitap edeceğim." der. "Bugün sizler azarlanıp kınanmayacaksınız; gidin, hepiniz serbestsiniz." şeklinde bağışlayıcı bir üslupla onları gönderir (Taberî, II, 161) Çok alçak veya çok yüksek ses tonuyla konuşmak yerine konuşmanın türüne göre ses tonunu ayarlamak, mümkün mertebe "hmm..., ee..., yani..., şey..., hani..." gibi duraksama lar yapmamak, jest ve mimiklerde abartıdan uzak durmak, kişinin dinlenebilirliğini artı rarak iletişimde kopukluk yaşanmasının önüne geçer. Ön yargılı, genelleyci ifadeler sarf etmekten kaçınmak ve üsluba dikkat etmek iletişimde nezaketi gösterir. Kitap okuma alışkanlığının kazanılması ve kelime dağarcığının geliştirilmesi bu sorunların azaltılması nın yollarındandır. Bir şeylerden sürekli şikayet etmekten kaçınmak, pozitif olmaya çalışmak, anı yaşamak ve sahip olunan maddi veya manevi olanakların kıymetini düşünmek insanları nega tif duygulardan uzaklaştırarak psikolojik bakımdan rahatlatır. Kişideki bu pozitif enerji çevresine de yayılır ve kişiler arasında daha sağlıklı bir iletişim kurulmasına yardımcı olur. Böyle olumlu duygular taşıyan insanlar daha yumuşak huylu ve nazik olur, dolayısıyla adabımuaşerete daha uygun davranır. Konuşurken göz kontağı kurmak ve içten olmak, dinleyende olumlu izlenim bırakır. Olumsuz eleştirilerde doğru bir üslupla kusurun nazikçe sezdirilmesi kişiler arası ileti şimde şefkat ve anlayışın egemen olduğunun göstergesidir. Bir grup içinde tek bir kişiye iltifat edilmesi, diğerlerinin kırılmasına neden olabilir. Dedikodudan sakınmak, her koşul da dürüst olmak, nazik ve erdemli insanların davranışlarındandır. Kişinin kendinden hep övgüyle bahsetmesi, başkalarına konuşma fırsatı vermemesi adabımuaşerete uygun olmayan davranışlardır. Bununla birlikte bu tür olumsuz davranışlar karşısında misilleme yapmamak toplumsal huzurun korunması bakımından önemlidir. İletişim sırasında karşıdakinin hassasiyetlerine dikkat etmek, konuşurken gaf yapmama ya özen göstermek önemlidir. Bunun yanı sıra "lütfen, rica ederim, teşekkür ederim" gibi nezaket ifadelerini gerekli durumlarda kullanmak kişiler arası iletişimin sağlıklı şekilde devam etmesini sağlar. Sözlü iletişimde dinleme adabı da konuşma adabı kadar önemlidir. Konuşan kişiyi say gıyla dinlemek gerekir. İyi bir dinleyici, sohbet sırasında başka bir şeyle uğraşmamaya özen gösterir .Dinleme sırasında bütün bedeni dinlenen kişiye çevirmek, ara da baş sallama ve gülümseme gibi dönütler vermek ve onun gözlerine bakmak iletişimi kuvvetlendirir. Ayrıca hafifçe öne eğilmek konuşan kişinin dikkatle dinlendiğini gösterir. Bu hususlara dikkat edilmesi kişiler arasında sağlıklı iletişim kurulmasını sağlar, kişileri nazik dinleyiciler yapar

Konuşmayı Kesme, Küsme veya Darılma

Küslük, dargınlık; kardeşlik duygusunu törpüleyen bir liği ve dirliği zedeleyici çok kötü bir huydur. Bir dargınlık olursa hemen barışmak gerekir. Kur'ân-ı Kerîm'de: "Müminler ancak kardeşirler. O hal de iki kardeşinizin arasını bulup barıştırın. Allah'tan kor kun, ta ki esirgenesiniz" (Hucurat, 49/10) hükmü beyan buyrul muştur. Birbirine dargın olan iki Müslüman, şayet araların daki anlaşmazlığı gideremezse durum ne olacaktır? Âyet-i Kerîme'de: "O halde iki kardeşinizin arasını bulup barıştı rın" emri verilmiştir. Duruma vakıf olan Müslümanlar; an laştırmak ve barıştırmak için kendilerini bu konuda görevli hissetmelidirler. İslâm fıkhında kardeşlik; sadece sözde kalan bir hadise değildir. Nafaka, zekât, selâm verme, hakkı tavsiye etme, karz-ı hasen verme, maddî ve manevî yardımda bulun ma gibi vazifelerle tahkim edilmiştir Ayrıca Resûl-i Ekrem (s.a.s.): "Kendi nefsi için istediğini,

kardeşi için de istemedik çe (tam manasıyla) iman etmiş olmaz”²⁹³ buyurarak; “Kardeşlik Hukuku’nun” korunmasının imanla ilgili olduğunu da ha tırlatmıştır. Meşru bir sebep yokken; bir Müslüman’ın diğer bir Müslüman’a üç günden fazla küsmesi, selâmı ve muâşeretini kesmesi caiz değildir. Nitekim Resûl-i Ekrem (s.a.s.)’in: **“Bir Müslüman’ın kardeşi ile üç günden fazla dargın (küs) durması helâl olmaz. Üç günü doldurunca, hemen ona gidip selâm vermelidir, o da selâmına karşılık verirse ikisi sevapta or tak olurlar. Karşılık vermezse, o günaha batmış, selâm veren dargınlıktan çıkmış olur”** buyurduğu bilinmektedir. Küskünlük ya da dargınlık meydana gelmiş ise, küsen taraftan hangisi daha önce gider ve barışırsa daha hayırlı olduğu bildirilmiştir. Bu konu ile ilgili hadîs-i şerifte Efendi miz (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır: **“Bir Müslümanın diğer bir Müslüman kardeşine dargın kalması helal değildir. Onlar birbiri ile karşılaştıkları zaman, biri yüzünü bir tarafa, diğeri de öbür tarafa çevirir. Bunlardan en hayırlısı, ilk önce selâm verip barışandır.”**²⁹⁵ Ancak şurasını da zikretmemiz gerekir ki meşru bir sebeple ve eğitim maksadıyla küsmek mümkün görünmektedir. Burada “meşru bir sebeple küsmek”den maksadımız şudur. Meselâ bir baba yetişkin oğluna: “Sen müskirat içmeyi bırakıncaya kadar, seninle konuşmayacağımı!” diye bilir ve bu tutum terbiyeye dayanan bir durumdur. Böyle bir tavır alışta belli bir küsmek süresinin bulunmadığı söyle nebilir. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.s.) ve ashâbı, meselâ ma zeretleri bulunmadığı halde sefere katılmayan sahabilerle bir süre konuşmamışlardır. Nihayet onların tövbe etmesi ve bu tövbelerinin de Allahu Teâla (c.c.) tarafından kabul edilmesi sonucu -ki bu arada 50 günden fazla süre geçmiş tir- konuşmaya başlamışlardır.²⁹⁶ Burada “konuşmama” ile ilgili meşru bir sebebin mevcut olduğu söylenebilir. Herhangi bir meşru sebebe dayanmayan, nefis ve şey tanın kandırması ile meydana gelen küskünlük ve dargınlıkların üç günle sınırlandırılması, ayrıca müminler arasın da küskünlük ve dargınlıkların hoş görülmemesinin olduk ça çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepler kısaca aile içi ve içtimaî düzen-âhengin tesisi, korunması, saldırganlık ve şiddet duygularının önüne geçilmesi, ferdi ruh sağlığının korunması vb. sebeplerdir. Dikkat edilecek olursa, sağlıklı bir aile ya da toplumda bazı yanlış kuralların bulunduğu görülür. Bu kurallardan birisi de küskünlük ve dargınlıkların sürdürülmesidir. Bu küskünlükler ve dargınlıklar beraber olduğumuz insanların güven duygularını zayıflatır. Hâlbuki güvenin çok önemli olduğunu gündelik ilişkilerimizde, iş hayatımızda, evliliği mizde kısacası her durumda görüyor ve yaşıyoruz. Sonuç ları hedeflemiş olmak, araçlardan daha çok amaca yönelmek, bu açıdan da dargınlık, küskünlük ve kırgınlıkların ge çici olduğunu bilerek yeniden güven duygularını tazelemek ve inşa etmek önemlidir. Kırgınlık ve küskünlük, hadîs-i şerifte bildirildiği üzere üç günü geçmemeli, karşıdaki insanı aşağılamayan, tam tersine yapıcı ve olumlu geribildirimler üretilmeli, daha kısası bütünlük içinde davranıp “özü sözü bir hale gelinmelidir Küskünlük ve dargınlık duygularının “saldırganlık” ya da “şiddeti” doğurabildiği anlaşılmaktadır. Şimdi aktara çağımız bir hadis-i şerifte de bu duruma doğrudan sayıla bilecek bir işaret görmekteyiz. Ebû Hureyre (r.a.) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Ameller her perşembe ve pazartesi günü arz edilir. Aziz ve Celil olan Allah o gün, Allah’a hiçbir şirk koşmayan kulun günahını af eder. Bundan sadece kardeşiyle arasında düşmanlık olanı istisna eder, (onu affetmez) ve der ki: “Bu ikisini barıştıncaya kadar terk edin.”²⁹⁷ Bu hadis-i şerifte küskünlük tavrının, düşmanlık duygularını azaltmayıp belki de fazlalaştırabileceği ya da en azından devam ettirebileceği görülmektedir. Konuyu biraz açmak istersek, birçok araştırmacının, düşmanlık ve şiddet eylemlerini biçimleyen sâikler ya da “güçler”i anlamaya çalıştıklarını görmekteyiz. Bu araştırmalarda elde edilen özellikle de bireylere ait bulguların en bilinenleri içerisinde, “devamlı dargınlık” ve “küskünlük” duyguları da bulunmaktadır. Bunun manası şudur. Şayet bir küskünlük ya da dargınlık uzun süre devam ediyorsa, bu duygu saldırganlığı ve şiddeti netice verebilecektir. Bi lindiği üzere saldırganlık, “başka bir insana zarar vermeye, acı çektirmeye veya yaralamaya yönelik herhangi bir davranışa verilen ad”dır. Şiddet de benzer anlamda kullanılan bir kavram olarak “güç kullanmak, baskı uygulamak, baş ka insanlara zarar vermeye ve yaralamaya dönük hareket ler” anlamına gelmektedir. Açıkça belli

olmasa da insanî ilişkilerine tam odaklana bilen ve hüsnüzan ile yaşayabilen bir insan, etrafına huzur saçan bir berraklık ve iç dünyasında da bir itminan kesinliği oluşturmaktadır. Bu tutum ve tavır dışında kalıp da, kendi küskünlük, dargınlık ve suizan hislerinin bulanıklığında ha reket eden kişi ise, zamanının çoğunu huzur ve itminana odaklanabileceği noktanın dışında yani şüphe ve tereddüt ler ağında geçirecektir. Böyle bir insanın zihin ve ideal dün yasında sınırlar kaybolmuş, eğri ile doğru birbirine karışmış, kelimeler net anlamlarını yitirmiş ve bir mana ifade etmez hale gelmiştir. Yani artık “A”, kişinin keyfine göre seçtiği herhangi bir “A olmayan” şeye eşit olmuştur. Böyle bir kalp ve ruh atmosferinde hemen hiçbir şey kesin olarak biline mez hale gelir. Kişinin bilinçliliği kaybolur, puslu, gizemli ve kasvetli stiller meydana gelir. Artık bu küskünlük ruh haleti içinde o kişi üretememe hastalığına da yakalanmıştır. Bu açıdan, küskünlük durumunun çeşitli psikosomatik rahatsızlıklara da sebep olabileceği düşünülmelidir. Çünkü bazı rahatsızlıklarda duygu durumu kısıtlı, gizli depresif ve aynı zamanda hafif öfke ve küskünlük içeren kimseler sık lıkla gergin ve sinirli bir görünüm sergilemektedirler

Adab-ı Muaşerette Yeme İçme Adabı

Toplumsal yaşamın görgü ve nezaket çerçevesinde sürdürülebilmesi için temel unsur lardan biri yeme içme adabıdır. Yeme içme adabı bireylere aile sofrasında verilmeye başlanır. Söz konusu adap kültürden kültüre değişen birtakım toplumsal tercihler doğrultusunda kazandırılır. Söz konusu adabın kazandırılma süreci, bütün kültürlerde yeme içmenin birtakım toplumsal kurallar çevresinde öğretilmesini kapsar. Bu bağlamda içinde bulunan toplumun görgü ve nezaket kabullerine dikkat etmek bireyin sosyal ortamlarda kabul görmesini sağlar. Yeme içme ortamları, dostlukların başlangıç ve devamının bir aracı olması sebebiyle önemlidir. Anadolu da “Bir çorba içmeye bekleriz.” şeklinde içten bir söyleyişle sevdikleri ve özledikleri insanları evlerine davet eder; onları ziyaret etmeyi aksatanlara sitemlerini “Bir kahvemizi bile içmediniz.” ifadesiyle dile getirir. Toplum hayatında yeme içmenin sohbetlere aracı olduğu bilinmektedir. Mutlulukların paylaşılarak çoğaltıldığı, üzüntülerin dağıtıldığı, içten sohbetlerin yapıldığı aile sofraları, Anadolu kültüründe önemli motiflerden biridir.

Sofralarda telefon, tablet gibi teknolojik aletleri kullanmaktan mümkün olduğunca kaçınmak, iletişimin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi için önemlidir. Sofralar insanların inceliğini, zevkini ve hayata bakışını yansıtır. Sofra düzen lemeleri kişinin kültür ve zevkine göre farklılık gösterebilir. Dünyanın birçok yerinde ve Anadolu kültüründe yer sofrası geleneğine rastlanır Sofra kurmaya yere veya masaya temiz bir örtü sermekle başlanır. Bu örtü hem temizliğin sağlanması hem çatal bıçak seslerinin hafifletilmesi yönünden işlevseldir. Tabaklar; masada sandalyelere, yer sofrasın da ise oturulacak yerlere denk gelecek şekilde dizilir. Kaşık, çatal ve bıçakların tabağın hizasına, bardakların tabağın sağ üst tarafına, peçetenin ise tabağın soluna yerleştirilmesi şeklindeki sofr a düzeni yaygındır. Aile sofrasında salata, meyve tabağı, biberlik ve tuzluk ortaya konabilir. Anadolu'da yer sofrası Sofralarda misafirlerin rahatça oturmasını sağlamak, Adab-ı Muaşerete uygun davranışlar arasındadır.

Sofraya oturma sırasında yaşlı ve özel gereksinimli bireylere yardım etmek, nezaket ve yardımlaşma duyarlılığını yansıtan ince davranışlardır. **Yemekten önce elleri yıkamak, aile içinde bile sofraya temiz, uygun kılık kıyafetle oturmak, ortamdaki diğer bireylere saygının göstergesidir.** Bunun yanı sıra sofranın kurulurken aile fertlerinin yardımlaşma içinde olması, ailede birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirir. **Anadolu kültüründe yemeğe başlamadan önce sofradakilerden ,sofradaki yaşça en büyük olan başlar “Afiyet olsun.” denilerek birlikte yemek yiyen insanların sağlıklı olmaları dilenir. İslam dininin sofranın kültürüne bir diğer yansıması da yemeğe besmele ile başlanmasıdır. Besmeleyle yenen yemeklerde bereketin artacağı belirtilmiştir. “Bizi yediren, içiren ve bizi Müslüman eden Allah’a hamdolsun.” (Ebû Dâvûd, Et-ime, 52) hadisi yeme içmede Allah’ı anmanın önemini ifade eder. Yemek sırasında kaşık, çatal, kepçe, servis için maşa gibi gerekli araçları masada bulundurmak; elle servis yapmanın önüne geçeceği için sağlık, görgü ve nezaket bakımından önemlidir. Yemek servisine büyüklerden ve misafirlerden sonra başlamak, onlara saygıyı gös teren bir davranıştır. Doldurulan kâse ve tabakları elden ele geçirerek ailenin diğer fertlerine ulaştırmak, sofranın kurmayı ve servisi kolaylaştırır. Aile büyüklerini sofranın başına buyur etmek, özel gereksinimli bireyler varsa bunların rahat yemek yemesini sağlamak muaşeret adabına uygun davranışlardır. Sofraya evin büyükleri ve misafirlerin önce oturması, sofranın adabının gereklerinden biridir. Kur’an-ı Kerim’de “Ey iman edenler! Allah’ın size helâl kıldığı iyi ve güzel şeyleri haram saymayın, sınırı da aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez.” (Maide suresi, 87) buyrulmuş gereğinden fazla yemenin uygun olmadığı ifade edilir. Hz. Muhammed (s.a.v) ortak kullanım alanlarına girileceğinde çevreye rahatsızlık verebilecek kokulu gıdaların yenmemesini de tavsiye etmiştir. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ*’dan rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* sarımsağı kastederek şöyle buyurdu:**

"Kim şu bitkiden (sarımsak veya soğan) yemişse, mescidimize yaklaşmasın!" (Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49; Müslim, Mesâcid 68)

Yemeği tabaktan küçük lokmalar şeklin de almak ve bunları yavaşça çiğneyerek yutmak, sofrada uygun ses tonu ile ko nuşmak ve gerektiğinde peçete ile ağzı silmek, sofraya ve yemek yiyenlere say gının göstergelerindendir. Ayrıca yemeklerdeki kabuk, çekirdek, kemik gibi kısımları masanın üzerine değil tabağın bir köşesine veya peçeteye koy maya özen göstermek sofrada insanların temiz ve düzenli şekilde yemek yemesini kolaylaştırır. İslamiyet’te yiyecek ve içeceklerin önemli nimetlerden sayılması, israf konusuna dikkat etme geleneğini de beraberinde getirmiştir. "(...) Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz; çünkü Allah israf edenleri sevmez." (Araf suresi, 31) ayetiyle insanlar israf konusunda uyarılmıştır.

Bu bağlamda yeteri kadar yemek almak ve tabakta yemek bırakmamaya dikkat etmek, israfın önüne geçen davranışlardandır. Yiyecek ve içeceklerle saygı gösterme, israftan kaçınma, kanaatkâr olma, geçmişten bu güne Türk kültüründe hâkim olan davranış biçimleridir. “Fazla aş, ya karın ağrıtır ya baş.”, “Misafir umduğunu değil bulduğunu yer.”, “Yemeğin hayırlısı bulduğundur.” atasözleri, Türk kültüründe yeme içme adabına işaret eden ilkeler niteliğindedir. **Yemekten sonra yemeği yapana “Ellerine sağlık.”, “Yemek çok güzel olmuş.” gibi sözler eşliğinde teşekkür etmek ve sofrta toplamada yardımcı olmak, yemeği yapan kişinin emeklerine saygıyı gösterir.** Sofradan kalkarken yemeklerine devam edenlerden izin istemek bir nezaket kuralıdır. Yemek bittikten sonra Allah’a verdiği nimetler için şükretmek İslam dininin bir gereğidir. “Allah’ın size verdiği helâl ve güzel rızıktan yiyip için ve eğer yalnız Allah’a kulluk ediyorsanız O’nun nimetine de şükredin.” (Nahl suresi, 114) ayeti ve “Kulun yemeğini yedikten sonra veya içeceğini içtikten sonra ona hamdetmesi Allah’ın hoşuna gider.” (Müslim, Zikir, 89) hadisi şükrün önemini vurgular. Anadolu kültüründe ikram geleneği, oldukça önemli bir konudur. Açık hava sofraların da veya topluluk içinde yenen yemeklerde “buyur etme” âdeti Türk adabımuaşeretinin önemli bir parçasıdır. “Herkes kısmetini yer.”, “göz hakkı” gibi söz ve deyimler bu geleneğin Türk diline yansımalarındandır. Günlük koşturmacalardan dolayı parkta, okulda ve iş yerlerinde yemeklerini kısa sürede yemek zorunda kalan modern çağın insanları, yemek yeme ortamla rını özenle hazırlanmış sofraların dışına taşımıştır. Böyle durumlarda da yiyecek ve içecekleri oturarak tüketmek, çevreyi kirletmemek, başkalarını rahatsız edecek davranışlardan kaçınmak kısaca adabı muaşereti ihmal etmemek gerekmektedir Sosyal hayatın pek çok alanında olduğu gibi yeme içme ortamlarında da adabımuaşe rete uygun davranılması, bireyler arasında huzurun ve toplumsal düzenin sağlanmasına katkıda bulunur. Yemek yeme adabına uygun davranışların sergilenmesi, içinde yaşadığı toplumun kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması açısından da önemlidir

Adab-ı Muaşerette Kişisel Bakım ve Temizliğin Önemi

Toplumsal hayatta diğer bireylerle bir arada yaşamanın nezaket, görgü ve ahlaka dayalı davranışlar sergilemek gibi birtakım gereklilikleri vardır. Kişisel bakım ve temizliğe önem verilmesi, bu gerekliliklerin başında gelir. Temizlik kültürel, dinî ve sosyal dayanakları olan bir

kavramdır. İnsanlar yaşadığı, çalıştığı veya eğitim gördüğü alanları temiz tutmalıdır. Söz gelimi evle rin belli aralıklarla temizlenmesi, sokakların ve ortak kullanım alanlarının temiz tutulması, sınıfa veya iş yerine temiz ayakkabılarla girilmesi veya galoş takılması insan ve toplum sağlığının korunmasına katkıda bulunur. Bu tür davranışlar kişinin kendine ve başkalarına saygısını ifade ettiğinden adabımuâşeretle de örtüşmektedir. Bu durum, insanlara temizlik konusunda kendi davranışları üzerinde kontrol sağlama sorumluluğu yüklemektedir. Bugün “temiz, arı” sözcüklerini karşılayan “temiz, arı(g)” sözcükleri, eski Uygur metinleri, Kutadgu Bilig ve Dîvânü Lugâti't-Türk gibi birçok eserde yer alır. İlk yazılı belgelerinden itibaren Türk dilinde temizlik sözcüğünün sıkça yer alması, Türk toplum hayatında temizlik kavramına verilen öneme işaret eder. Bugün Türk lehçelerinin birçoğunda “El eli yıkar, iki el de yüzü yıkar.” gibi atasözlerinin hâlâ kullanılıyor olması da Türk kültüründe temizliğe verilen önemin somut göstergeleri arasında sayılabilir. Kur'an-ı Kerim'in ilk ayetlerinden itibaren vurgulanan ve birçok ayette taharet terimi ile ifade edilen maddi ve manevi temizlik, İslam'ın önem verdiği konulardan biridir. “Elbise ni temiz tut, günahlardan uzak dur.” (Müddessir suresi, 4-5) ayeti hem kalp hem beden temizliğine dikkat çeker. Hz. Muhammed “Temizlik imandan gelir.” (Müslim, Taharet, 1) sözüyle temizliğin önemine dikkat çekmiş, yaşamı boyunca kişisel temizlik konusunda çevresine örnek olmuştur. Birey ve toplum sağlığının korunması birtakım etmenlere bağlıdır. Bu bağlamda kazanılması gereken bazı alışkanlıklar, birey ve toplum sağlığının korunmasında işlevseldir. Bu alışkanlıklar önce ailede daha sonra okulda öğrenilir. Anne, baba ve öğretmenler çocuğa temizlik bilinci kazandırırken temizlik ve kişisel bakımın gereklerini genellikle uygulamalı biçimde gösterir. Bu uygulamalar zaman içinde bireyde alışkanlık hâlini alır. Öksürme ve hapşıрма sırasında ağız ve burnu bir mendille kapatmak, mendil yoksa dirseğin içine doğru hapşırmak ve hastalığın bulaşıcı olması hâlinde maske takmak temel temizlik alışkanlıkları arasındadır. Böylelikle hem çevreye rahatsızlık verilmemiş hem de salgın hastalıkların önüne geçilmiş olur. Kişisel bakımın önemli bir parçası olan ağız ve diş temizliği, adabımuâşeretin de gereğidir. İletişim sırasında yüzün orta bölümü daha çok dikkat çeker. Bu nedenle ağız hijyeni iletişimin sağlıklı bir biçimde devam etmesine katkıda bulunur. Sosyal hayatta diğer insanları rahatsız etmemek adına ağız ve diş temizliğine ve bakımına dikkat etmek gerekir. Aksi durumda **otobüste, sınıfta , evde ,toplu taşıma araçlarında , sosyal hayatın pek çok alanında hoş olmayan durumlarla karşılaşabiliriz.** El ve tırnak temizliği de toplumsal yaşamda önemsenen konulardandır. Günlük hayatta kirli yüzeylere sık sık temas eden eller, mikropları etrafa hızla yaydığından iyice ve sıklıkla yıkanmalıdır. UNICEF, el yıkamanın önemine dikkat çekmek amacıyla 15 Ekim'i “Dünya El Yıkama Günü” kabul etmiştir. Ellerin;

- Dışarıdan eve ve iş yerine geldikten sonra
- Diş, ağız, yüz, göz temizliği öncesinde
- Yemek hazırlanırken, öncesi ve sonrasında
- Yemek yeme öncesi ve sonrasında
- Hasta ziyareti öncesi ve sonrasında El yıkama
- Tuvalet öncesi ve sonrasında yıkanması gerekir.

Ayaklar, her gün çorap ve ayakkabı içinde terlediğinden düzenli olarak yıkanmalıdır. Çoraplar temiz olmalı ve günlük olarak değiştirilmelidir. Aksi hâlde kötü kokular çevreye rahatsızlık verebilir ve uzun vadede ayak sağlığını bozacak hastalıklar ortaya çıkabilir. Tırnak temizliği de bireysel ve toplumsal sağlık için önemlidir. Tırnaklarda temizliğin ihmal edilmesi hâlinde mantar gibi bulaşıcı hastalıklar ve tırnak batması sorunu ortaya çıkabilir. Söz konusu sağlık problemlerinin önüne geçmek için düzenli olarak kısaltılan tırnakların araları temizlenmeli ve el tırnaklarının oval, ayak tırnaklarının düz kesilmesine dikkat edilmelidir. Kişisel temizlik ve

bakımı alışkanlık haline getirmek, kişinin kendisi ve çevresindekilerin sağlığı için önemlidir. Temizliğin sadece görünen kirleri temizlemek olduğu doğru değil dir. Uykudan sonra elleri ve yüzü yıkamak, günlük çamaşırları değiştirmek gibi alışkanlıklar insan hayatının rutininde olması gereken temizlik uygulamalarındandır. Bu uygulamalar insanın hayatı üzerinde kendini kontrol etme yetisini geliştirir. Vücut temizliğinin ihmal edilmesi insanları rahatsız edecek kokuların oluşmasına sebep olabileceğinden sık sık banyo yapmaya özen gösterilmelidir. Kişinin imkânları dâhilinde güzel koku sürmesi İslam dininde de onaylanan bir davranıştır. “Şu üç şey her Müslüma na vaciptir: Cuma günü yıkanmak, misvak kullanmak ve güzel koku sürünmek.” (Buhari, İ. Ahmed) hadisi İslam dininin bu konudaki hassasiyetine işaret eder. Temizlik; sağlığın olduğu kadar medeniyet, görgü, terbiye gibi birçok kavramın da konu sudur. Bu erdemlere sahip olmak, birey ve toplum sağlığının korunmasına katkıda bu lunur. Umumi tuvaletlerde temizlik kurallarına riayet edilmemesi, hem ortak tuvaletlerin kullanımını zorlaştırır hem de birçok bakteri ve virüsün yayılmasına, bunun sonucunda insanlara ciddi hastalıkların bulaşmasına sebep olabilir

Solunum yolu enfeksiyonlarının yanı sıra mikrobik diyare, dizanteri, tifo, kolera, Hepatit A hastalıkları bunların başlıcalarıdır. Kişisel temizlik ve bakımın önemli basamaklarından biri olan tuvalet adabının küçük yaşlardan itibaren öğrenilmesi ve uygulanması oldukça önemlidir. Tuvalet adabı aşağıdaki hususları kapsamaktadır:

- Tuvalete çanta, cüzdan gibi eşyalarla girmemeye özen gösterilir.
- Tuvalet kullanılmadan önce eller yıkanır, sifon çekilir.
- Tuvalette konuşmak ve telefonla görüşmekten kaçınılır.
- Tuvalet kullanımında kıyafetlerin temiz kalmasına özen gösterilir.
- Tuvalette gereğinden uzun kalmaktan kaçınılır.
- Tuvalet doluyken önünde beklememeye dikkat edilir.
- Tuvalet kullanıldıktan sonra klozet kapağı kapatılarak sifon çekilir.
- Eller sabun ve suyla en az 20 saniye yıkanır, ardından kurulur.

Adab-ı Muaşerette Topluma Uyumda Kılık Ve kıyafetin Etkisi

İnsanlar kendi gelenek, görenek ve hayat şartlarına göre giyimlerini biçimlendirirler. Kişiler, giyim kuşamla ilgili yaşadığı toplumda farklı olaylarda değer yargılarına önem ver meli, yaşadığı toplumun düzenine ve kurallarına uygun biçimde giyinmelidir. Bu, insana davranışlarında topluma uyumu, insanlara duyarlı ve nazik olma eğilimi sağlar. İnsanların birbiri ile ilişkilerinin huzur ve sağlıklı bir ortamda oluşmasına katkıda bulunur. Toplumda beğeni ve kabul gören giyim kuşam kaidelerinde bilinçli ve özenli olmak adabımuaşere tin önemli davranışlarındandır. Kıyafetler, dış etmenlerden korunmanın yanı sıra toplum içine uygun bir şekilde çıkma amacıyla giyilir. Bu nedenle giyinme sadece ihtiyaç değil insanın zevkini, inceliklerini gösteren bir davranıştır. Adabımuaşeret açısından giyim, toplumsal yaşama uyumu ko laylaştıran bir unsurdur. İnsanlar eski çağlardan itibaren günün koşullarına, ekonomik ve sosyal duruma göre giyinmiştir. Giyim tarzı kültürden kü l türe, ortamdaki ortama ve kuşaktan kuşağa değişim gösterir. Sosyal, özel ve kamusal alanda bütün insanlar kültürlerini yansıtan kıyafetler giyer, diğer insanlara şık ve etki leyici görünmek için çaba gösterir. İslam da özenli ve temiz giyinmeye dikkat çeker. Müslümanların rol modeli konumunda ki Hz. Muhammed (s.a.v) de temiz ve güzel giyinmeye önem vermiş, insanların kılık kıyafetine özen göstermesini istemiştir. M. Fetullah Gulen bir eserinde ; Dünyayı düzeltmeye kalkanlar, önce kendilerini düzeltmelidirler. Evet, önce içlerini kinden, nefretten, kıskançlıktan, dışlarını da her türlü uygunsuz davranışlardan temiz tutmalıdırlar ki,

çevrelerine misal teşkil edebilsinler. Kendi içini kontrol edememiş, nefsiyle savaşamamış, duygu âlemini fethedememiş kimselerin etrafa sunacakları mesajlar, ne kadar parlak olursa olsun, ruhlarda heyecan uyaramayacak, uyarsa da, sürekli tesir bırakamayacaktır. (Sızıntı, Kasım 1984, Cilt 6, Sayı 70)

Hiz. Muhammed (s.a.v) bir gün üzerinde kirli elbise bulunan bir adamı görünce “Bu adam elbisesini yıkayacak bir şey bulamıyor mu?” (Hadislerle İslam, 7. Cilt, 466) dediği riva yet edilir. Bu rivayet Hiz. Muhammed’in kılık kıyafet temizliği konusundaki hassasiyetini örneklendirir. “Allah güzeldir, güzelliği sever. Temizdir, temizliği sever.” (Tirmizi, Et-Tâc, 3, 162) hadisi bu konudaki bir başka örnektir. Bu anlayış doğrultusunda Müslümanlar kılık kıyafetinin uygun ve temiz olmasına dikkat etmiştir. Adabımuaşerete uygun bir kıyafet giyme yi tercih etmek etraftakilere duyulan say gının bir göstergesidir. Bu sayede çevrede olumlu bir intiba bırakmak kolaylaşır ve kişi öz güven duygusu kazanır. Giyimin bir parçası olan ayakkabıların temizliğine de dikkat edilmelidir. Eski veya tamir edilmiş bir ayakkabıyı giymekte sakınca olmama sına karşın kirli ve bakımsız bir ayakkabıyla sosyal ortamlarda bulunmak yerinde bir davranış değildir. Kıyafet, ayakkabı ve ak sesuarların ortama uygun seçilmesi top lumsal anlamda onaylanmayı beraberinde getirir. Söz gelimi stadyumda futbol ma çını spor kıyafetleriyle seyretmek, okulda forma giymek, iş yerinde resmî kıyafetler tercih etmek adabımuaşerete uygundur. Kişilerin giyim kuşam şekli, ne tür bir kişiliğe sahip oldukları ve diğer kişilere nasıl gö rünmek istedikleri hakkında pek çok bilgi verir. Aynı kültüre mensup insanların giyim kuşamları yoluyla dış görünüşlerinde uyumu gözetmesi toplumsal ahengi ve huzuru artıran bir etmendir. Kıyafet adabı, farklı kültürlerde değişiklik gösterirken aynı kültüre mensup insanlar arasında uyum ve birliğin oluşmasını sağlar. Gösterişten kaçınmak; temiz, ütülü ve ortama uygun giyinmek adabı muaşeretin gere ğidir. **Hasta ziyareti ve cenazelerde çok renkli kıyafetler giymemek ve abartılı aksesuar lar kullanmaktan kaçınmak, üzgün insanlarla empati kurulduğunun bir göstergesidir.** Aile hayatında kıyafet seçimine özen gösterilmesi gerekir. Evde giyilen kıyafetin temiz, düzgün ve rahat olmasının yanı sıra aile üyelerinin mahremiyetini koruması önemlidir. Evde kapı açılırken de giyim kuşama dikkat edilir. Bunun yanı sıra insan; evin içinde giyimine ve saçına özen göstererek kendini dinamik hisseder. Resmî törenlerde ortama uygun kıyafetler tercih edilmesi öğrenci ve sivillerden bekle nen davranışlardandır. Bunlar, temsil edilen kurum veya makamın itibarının korunma sına katkıda bulunur. Bunların yanı sıra Anadolu kültüründe kadınlarda fes, tülbent, yazma, entari, cepken, göynek, kuşak ve şalvar; erkeklerde külah, yün başlık, kasket, mintan, cepken, kuşak, şalvar gibi geleneksel kıyafetler tercih edilir. Bu giyim kuşam biçimi, somut kültürel miras örneğidir ve Anadolu kültürünün zenginlik ve çeşitliliğini yansıtmaktadır. Okullarda öğrencilerin temiz ve ütülü kıyafetler ile temiz ayakkabılar giymesi adabı muaşerete uygun davranışlardır.

Adabımuaşeret Oyun ve spor etkinlikleri

Oyun ve spor etkinlikleri, beden ve ruh sağlığının korunmasına ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunur. Spor karşılaşmaları ve oyunlar, nezaketin ve ahlaki davranışların ihtiyaç duyulduğu yerler arasındadır. Taraftar ve sporcuların tutum ve davranışlarının adabımuaşeret çerçevesinde olması beklenir. **Taraftarların spor müsabakalarında tuttıkları takımı desteklemek amacıyla tezahürat yaparken diğerlerine de saygılı davranması gerekir.** Halkın ortak kullanım alanlarında taraftarların diğer insanları rahatsız edebilecek davranışlardan kaçınması önemli dir. Bu hususlara dikkat edilmesi, spor müsabakalarının amacından uzaklaşmasını önler ve toplumsal huzuru destekler karşılaşma ve yarışmalara ılımlı bir yaklaşımla gidilmesi önemlidir. Karşılaşmayı kaybedenin müsabaka sonucunu kabul etmesi ve kazananı tebrik etmesi, spor adabına uygun davranışların başında gelir. Kazanan oyuncuların ise karşı tarafın duygularını hesaba katarak **alçak gönüllük göstermesi**, onların olgun ve mütevazı olduğunun göstergesidir. Bu tutum ve davranışlar,

toplumda spor kültürünün gelişmesine katkı sağlayan güzel örneklerindendir. Bireyleri diğer insanlardan ayıran, benzersiz yapan birtakım özellikler, bireysel farklılıklar vardır. Bu bireysel farklılıklar fiziksel, duygusal ve zihinsel olabilir. Bunların yanı sıra etnik farklılıklar, inanç farklılıkları, ayrı coğrafi bölgelerde yaşamış olmak bireysel farklılıklara girer ve insan davranışlarının çeşitlenmesini beraberinde getirir. İçinde bulunulan şart ve durumların hızla değiştiği dijital çağda beklenti ve ilgilerin de değişmesi dolayısıyla bireysel farklılıkların daha da belirginleşmesi kaçınılmazdır. Oyun ve spor etkinliklerinde bireysel farklılıkların zenginlik olarak görülmesi ve herkese saygı duyulması, bu etkinliklerin keyifli ve amacına uygun şekilde yapılmasını sağlar. Dürüst oyun (fair play), spor müsabakalarında egonun aleyhinde davranma, özveride bulunma ve doğrudan yana olma ilkesidir. Müsabakalar sırasında sporcular tarafından kurallara her şartta uyulması, rakibe değer verilmesi, haksız avantajların kabul edilmemesi ve rakibin dezavantajlarından yararlanılmaması dürüst oyunun gereklerindendir. Fair play; oyuncular kadar izleyenleri de ilgilendiren, sahanın içi kadar dışını da kapsayan geniş bir kavramdır. Fair play ilkesinde sportmenlik, hoşgörü, saygı, sevgi ve empati anlayışı hâkimdir. Ülkemizde her yıl “davranış”, “kariyer” ve “tanıtım” dallarında ayrı ayrı fair play ödülleri verilir. Sporcuların dürüst oyun ilkesini benimsemeleri, onları takip eden bireylere örnek teşkil eder. Dolayısıyla her bir sporcu, ulaşabileceği geniş kitleleri düşünerek dürüst oyun ilkesine uygun davranışlar sergilemeye özen göstermelidir. Söz konusu sosyal sorumluluk bilincini taşıyan grupların oluşturduğu toplumda huzur, barış ve medeniyet iklimi egemen olur. Sporun bütünleştirici yönü toplumda birlik ve beraberlik duygusunun oluşmasına katkıda bulunur

Adab-ı Muâşeretle Teknoloji ve Sosyal Medya Kullanımı

İnternetin kullanımı, dijital araçlar ve sanal dünya çok farklı boyutlara ulaşarak insan hayatında birçok değişime neden olmuştur. İnsan sosyal ve bedensel olarak oldukça ak tifken dijital çağla birlikte nispeten daha pasif konuma geçmiştir. Bugün dünyada insanların vakitlerinin önemli bir bölümünü sanal platformlarda geçirmesi, sanal dünya için birtakım yeni normlar oluşturma ihtiyacını doğurmuştur. Yüz yüze ilişkilerde gösterilen özen ve duyarlılık, dijital ve sanal ortamlardaki iletişim süreçlerinde de gösterilmelidir. Bu bağlamda çevrim içi ortamlarda bilhassa sosyal medyanın kullanımına dair görgü ve nezaket kurallarının olduğu ya da en azından bu kurallarla ilgili bazı ortak kabullerin olduğu söylenebilir. Yazışmalarda jest, mimik ve ses tonu unsurları olmadığından iletiler daha farklı algılanabilmekte, yanlış anlaşılmalara yaşanabilmektedir. Yanlış anlaşılmalara kolayca çözülebiliyor olması, yüz yüze iletişimin çevrim içi iletişim türlerine üstünlüğü olarak nitelendirilebilir. Elektronik iletiler, telefon görüşmeleri, bloglar, çeşitli mesajlaşma uygulamaları, sosyal medya platformları gibi ortamlar, yüz yüze iletişimin kişiye sunduğu imkânlardan yoksun olduğundan söz konusu mecralarda iletişimi sağlıklı şekilde sürdürebilmek için bazı nezaket kurallarının gözetilmesi önemlidir. Meydana gelebilecek iletişim aksaklıklarının en aza indirilmesi ve sağlıklı iletişimin sağlanması amacıyla “netiket” kavramı geliştirilmiştir. Netiket, dijital ve sanal gruplarda kullanıcılar tarafından kabul gören davranış biçimleridir. Diğer bir deyişle sanal platformların görgü ve

nezaket kurallarıdır. İnternet ortamını daha etik, güvenli ve sağlıklı hâle getiren netiket, tek veya genel kabuller niteliğinde değildir; farklı kurum ve mecralara göre değişiklik gösterebilmektedir. Elektronik posta ve anlık mesaj yazarken, çevrim içi veya telefon görüşmeleri yaparken iletişimin sağlıklı sürdürülmesi için netikete dikkat edilmesi gerekir. Bunun yanı sıra netiket, sosyal ağlarda vakit geçirirken kullanıcıların karşı karşıya kalabileceği etik sorunları en aza indirir. Anlık mesajlaşma uygulamalarında kullanıcıların birbiriyle saygı çerçevesinde iletişim kurması ve nezaketi gözetmesi gerekir. Mesajlaşma saatleri, çok erken veya geç olma malıdır. Kişiler, mesajlaşma gruplarına kendilerinden izin alınmaksızın eklenmemelidir. **Gelen mesajın cevapsız bırakılması, adabımuâşerete aykırı bir davranıştır. Yapılacak hiçbir paylaşım veya mesajda birilerini yerme, küçük düşürme, onunla alay etme amaçlanmamalıdır. Durum güncellemelerinin birilerine sitem etme veya kinayede bulunma amacıyla kullanılmasının kişide meydana getireceği duyguları empati kurarak anlamaya çalışmak önemlidir. Çok uzun mesajların veya kısa kısa birçok mesajın art arda gönderilmesi okunabilirliği güçleştirdiğinden tercih edilmemelidir.** Başkalarının gönderdiği mesajlar gönderenden izin alınmadan bir başkasına iletilmeme lidir. Kişinin profil fotoğrafının özel hayatını gereğinden fazla yansıtacak nitelikte olma ması, mahremiyetin korunmasına katkıda bulunur. Resmî yazışmalarda resimce (emoji) kullanılması ciddiyetsizlik olarak yorumlanabilir. Çok üyeli yazışma gruplarında iki kişi arasında sürdürülen sohbet, grubu gereksiz yere meşgul edeceğinden özelden gerçekleştirilmelidir. Gruplardan veda etmeden veya herhangi bir gerekçe belirtmeden ayrılmak, grubun diğer üyelerinde kırıngınlığa sebep olabilir. Grup, herhangi bir amaçla kurulmuşsa amaç dışı ileti yazmak grupta kırıngınlık yaratabilir. Çevrim içi uygulamalarında kamera açıksa kameraya bakılmalıdır. Önemli bir mazeret olmadıkça aynı anda başka işlerle ilgilenmek yerine görüşmeye odaklanmak, katılımcılara gösterilen saygıyı ifade ettiği gibi daha verimli çalışılmasına yardımcı olur. Dışarıdan gelen sesleri engellemek amacıyla pencereler kapatılabilir ve kulaklık kullanımına özen gösterilebilir. Görüşmenin gerçekleştiği mekânın içindeki diğer seslerin toplantıya gölge düşürmesini engellemek için mikrofona konuşma hâli dışında kapalı tutulmalıdır. Görüntülü ve sesli görüşmelerde, özellikle resmî toplantılarda yiyecek ve içecek tüketmek ciddiyetsizlik ve saygısızlık olarak yorumlanabilir. Bugün telefonlar, insan hayatının önemli bir parçası hâline gelmiştir. Diğer bütün görüşmelerde olduğu gibi telefon görüşmelerinde de karşıdakine saygı esastır. Yüz yüze konuşma ve dinlemede dikkat edilecek bazı hususlara telefon görüşmelerinde de dikkat edilmesi önemlidir. Sabah belli bir saatten önce ve akşamları uygun saat dilimi dışında arama yapmamaya özen gösterilmelidir. Arayan önce kendini tanıtmalı, aradığı kişinin görüşme için müsait olup olmadığını sormalıdır. Konuşma esnasında hoparlör açılacaksa görüşülen kişiden izin alınmalıdır. Konuşanın bilgisi olmadan ses kaydı almak ahlaki olmayan davranışlardandır. Telefon görüşmesi sırasında yiyecek ve içecek tüketmekten kaçınmak, yüksek sesle konuşmamak karşıdaki ne duyulan saygının bir göstergesidir. Samimiyetsizlik izlenimi verebileceğinden abartılı iltifatlar tercih edilmemelidir. Telefonla bir ürün sipariş edileceğinde de aynı hassasiyet gösterilmelidir. Toplu taşıma gibi kalabalık ortamlarda telefon görüşmesi yapmak gerektiğinde konuşmayı mümkün olduğunca kısa tutmak gerekir. Görüşme selamlamayla başlatılıp iyi dilekler ile sonlandırılır. Konuşmayı arayanın sonlandırması toplum içinde yaygınlaşmış bir kabuldür. Başka birinin telefon numarasını isteyene numaranın sahibinden izin alınarak verilmesi adabımuâşerete uygun bir davranıştır. Ayrıca başkalarının telefonlarını kırıştır mak, mesajlarını okumak, telefonundaki fotoğraflara bakmak; özel hayatın mahremiyetini ihlal eden ve insanların bireysel alan ihtiyacını yok sayan uygunsuz davranışlardır

Adab-ı Muâşerette Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal ağlar, ülkemizde ve dünyada oldukça yaygın şekilde kullanılmaktadır. Bu kadar yoğun kullanıcısı olan bir platformda adabımuâşeret ihlallerinin yaşanması kaçınılmazdır. Bunların

önüne geçebilmek, dijital ve sanal dünyada da saygıyı esas kılmak için birtakım normlar öne çıkmıştır Sosyal medyada birileriyle ilgili kinayeli sözler kullanmak veya birini kınamak amacıyla gönderi paylaşmak, sanal görgü kurallarına uymayan davranışlardır. Sosyal medya, kişisel bilgi ve özel fotoğrafların paylaşımı için güvenli değildir. Paylaşılan fotoğraf ve yazıların daima o platformda kayıtlı kalabileceğini bilmek ve bir gönderiyi paylaşmadan önce sorun oluşturmayaçağından emin olmak gerekir. Başkasının paylaştığı bilginin doğruluğu teyit edilmeden yeniden paylaşılması, yanlış bilgilerin yayılmasına sebep olabilir Düzgün bir dijital imaj elde etmek için dil ve anlatım kurallarıyla beraber görgü ve neza ket de gözetilmelidir. Yapılan paylaşımlar ve yazılan yorumların bir kişi veya grubu küçük düşürücü nitelikte olması, yasa dışıdır ve kabalık örneğidir. Herhangi bir kişi, grup, ulus ya da ırkın rencide edilmemesi oldukça önemlidir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve ya salarına göre halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçu ile halkın bir kesimini aşağılama ve dinî değerleri aşağılama suçlarının hukuki yaptırımı bulunmaktadır. Dijital okuryazarlık analiz, değerlendirme, erişim ve içerik üretme gibi becerileri ifa de eden; sosyal medya bağlamında düşünüldüğünde kullanıcıların bilinçli ve sorumlu olmalarını amaçlayan bir beceridir. Günümüz dünyasında sosyal medya platformlarının oldukça yaygın biçimde kullanılmasından doğan riskler, dijital okuryazarlığın önemini artırmıştır. Dijital okuryazarlık becerilerinin sosyal ağ kullanıcılarına bilgi sağlamak, bilinç kazandırmak ve sosyal medya platformlarındaki olası etik sorunları önlemek gibi işlevle rinden söz edilebilir. 21. yüzyılda iletişim teknolojilerinin atılım göstermesi, internet aracılığıyla iletişim kurma imkânlarının artmasını sağlamıştır. Bu imkânlar, ahlaki açıdan birtakım olumsuz sonuç ları da beraberinde getirmiştir. “Sosyal ağların, birine karşı kasıtlı olarak saldırgan bir şekilde kullanılması.” anlamı taşıyan siber zorbalık, özellikle gençler arasında yayılmıştır. Sosyal ağlarda gizlilik ve güvenlik kurallarına riayet etmek, siber zorbalıktan korunma yollarının başında gelir. Böylece dijital ortamda güvenle vakit geçirmek kolaylaşır. Kişileri siber zorbalıktan koruyabilecek bazı davranış ve tutumlardan bahsedilebilir.

- Dijital ortamlarda mahremiyete özen göstermek
- Yabancıardan gelen mesaj ve istekleri reddetmek
- Kişisel bilgi ve fotoğrafları herhangi bir platformda paylaşmamak
- Rahatsız edici davranışlar sergileyenlerin hesaplara erişimini engellemek
- Sosyal ağlarda profilleri yabancıların görüntüleyemeyeceğı şekilde ayarlamak
- Hesaplara girişte kullanılan şifreleri sık sık değiştirmek ve kimseyle paylaşmamak şeklinde özetlenebilecek tedbirler siber zorbalıktan korunmada etkilidir.

Bu hususlara dikkat edilmemesi, bireysel ve toplumsal birtakım olumsuz sonuçlara yol açabilir. Bununla beraber herkes siber zorbalık mağduru olabilir. Bu durum doğal olduğu kadar çözüm gerektiren bir sorundur. Siber zorbalığa maruz kalan gençler, zorbaya misilleme yapmak yerine sorunu güvendikleri bir yetişkinle paylaşmalıdır. Bunun yanı sıra sosyal ağlarda sergilenen uygunsuz davranışların şikayet edilebileceğı mercilerin olduğu bilinmelidir. İnsanlar sıkıntılarıyla mücadele ederken çeşitli yöntemler geliştirir. Bu yöntemler, bazen güzel ürünler ortaya koymayı sağlarken bazen de sağlıksız davranışlar ortaya çıkarabilir. Modern çağda artış gösteren stres faktörlerinin etkilerinden kurtulmak isteyen bireyin bir haz kaynağı arayışına girmesi, onu birtakım madde veya araçlara yöneltebilmektedir. Bu yönelim, kullanılan araç üzerinde kontrolün kaybedilmesi durumunda bağımlılığa dönüşür. Teknolojik gelişmelerle birlikte klasik bağımlılık türlerine bir yenisi eklenmiştir. Tekno loji bağımlılığı; televizyon, bilgisayar, tablet, akıllı telefon, dijital oyun, internet ve sosyal medya gibi cihaz ve uygulamaları kullanırken bunlara aşırı düşkünlük göstermek ve onlar üzerindeki kontrolü kaybetmek şeklinde tanımlanan bir durumdur Teknoloji bağımlılığı bugün özellikle çocuklar ve gençler için büyük bir tehlike hâline gelmiştir. Bağımlılığın oluşmasını tek bir sebebe bağlamak mümkün

değildir. Akranların özendirmesi veya baskısı, yetersiz sosyal destek, utangaçlık ve yalnızlık duyguları gençlerle çocukların teknoloji bağımlılığına eğilim göstermesine zemin hazırlayan etmenlerdendir. Bazen de merak duygusu veya heyecan arayışı, kişileri bağımlılık yapan nesnelerin zararlarına açık hâle getirebilmektedir. “Bir kereden bir şey olmaz.”, “İstersem bırakırım.”, “Ben bağımlı olmam.” gibi yanıltıcı düşünceler bağımlılık oranlarının artmasına sebep olmaktadır. Özelde bireye ve aileye, genelde ise bütün topluma zarar veren teknoloji bağımlılığının mutlaka üzerinde durulmalıdır. Bireysel ve ailesel bazı önlemler, teknoloji bağımlılığın etkisini azaltmada işlevsel olabilmektedir. Bu bağlamda aile içi iletişimi kuvvetlendirmek, zaman zaman sıkılmanın hayatın bir parçası olduğunu idrak etmek, stres yönetiminde teknolojik cihazlarla vakit geçirme dışında yöntemler geliştirmek önemlidir. Bunun yanı sıra evde dijital cihazlardan arındırılmış bölge ve zamanlar oluşturmak, telefon ayarlarından mobil bildirimleri kapatmak, sosyal ağ uygulamalarını ana ekrandan kaldırmak veya bunlara genel tarayıcı üzerinden girmek, acil olmayan durumlarda gelen mesajlara hemen cevap vermemek, diğer önlemler arasında yer alır. Ayrıca sosyal, sportif ve sanatsal faaliyetlerle daha çok meşgul olmak, kitap okuma alışkanlığı geliştirmek gibi davranışlar ekran dışındaki hayatın da keyif verici olduğunun anlaşılmasını sağlar. Söz konusu önlemlerin sonuç verme mesisi durumunda uzman desteği almak ihmal edilmemelidir. Teknoloji bağımlılığının bazı belirtilerinden söz edilebilir. Bunlardan birkaçının bir arada görülmesi, teknoloji bağımlılığı ihtimalini akla getirmelidir. Bu belirtilerin başlıcaları aşağıdaki gibidir:

- Öfke, kaygı, üzüntü gibi duygularda artış görülmesi,
- Ekranı ara vermemek için aileye yanlış bilgi verilmesi,
- Ekran başında geçirilen sürenin günden güne artması,
- Aile içi veya toplumsal etkileşimin belirgin düzeyde azalması,
- Teknolojik cihaz ve uygulamalarla planlanandan uzun vakit geçirilmesi,
- Düşkün olunan araçların kullanımını azaltma girişimlerinin sonuçsuz kalması.

Teknoloji bağımlısı bireyler, birçok geleneksel değeri kaybeder. Olumsuz duygularda görülen artış, aile içi sevgi ve saygı bağına zayıflatabilir. Teknoloji bağımlısı bireylerin çevrelerine karşı dürüst davranmaması, Türk-İslam kültüründe önem verilen dürüstlüğün ihmal edilen bir değer hâline gelmesine neden olur. Kişinin ekrandan kopamadığı için eve gelen misafirlerle iletişim kurmaması da teknoloji bağımlılığının adabımuâşeret üzerindeki olumsuz etkilerine örnek niteliğindedir.

Adab-ı Muâşerette İyi ve Erdemli Davranışların İnsan İlişkilerine Etkisi

İnsan, sosyal bir çevrede doğar ve bu sosyal çevreyle etkileşim içinde büyür. İnsanlar arasındaki etkileşimin ve davranışların niteliği, toplumsal hayatın kurulması ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynar. Toplamlar, sistemsel olarak organizmalara benzer ve sağlıklı bir bütünlüğe ihtiyaç duyar. Söz konusu ihtiyaç tıpkı insanlar gibi toplumların da manevi bir yön ve ruh taşıdıklarını gösterir. Toplum davranışlarının ortalama niteliği; toplum ruhunun sağlıklı ya da sağlıklı, iyi ya da kötü olma durumunu belirler. Bu açıdan bireylerin toplum içindeki hâl ve davranışları, toplumun sağlıklı bir organizma gibi çalışmasının önemli bir ön koşuludur. Din, kültür ve eğitim temelinde oluşan ahlaki davranışlar za manla alışkanlığa dönüşür; bu sayede toplumsal yaşamda iyilik, dürüstlük, yardımlaşma, cömertlik, sorumlu davranma, diğerkâmlık gibi erdemler yerleşik hâle gelir. Toplumsal uyum ve bütünlük için bireylerin bu gibi erdemli davranışları içselleştirmesi ve sergilemesi önem gösterir. İnsanın davranışlarını ve ilişkilerini

düzenleyen bu ilkesel ölçütler; toplumda iyiliğin yaygınlaşması, birlik ve beraberlik duygusunun pekişmesi ve nihayetinde uyumlu bir toplumsal yapının oluşmasını sağlar.

Cömertlik, toplumsal yaşamda sergilenen erdemli davranışlardan biridir. Farsça “genç, yakışıklı” anlamına gelen “cevân” ile “sözünün eri” anlamına gelen “merd” kelimelerinin birleşimiyle oluşan “cömert” sözcüğünden türetilen cömertlik; gönlü zengin olmak, açık ellilik, elindekileri başkalarıyla paylaşmaya açık olmak gibi anlamlarda kullanılır. Cömert insanlar, sahip olduklarını başkalarıyla paylaşmaya açık insanlardır. Anadolu kültüründe cömertlik maddi varlığı başkasıyla paylaşmakla sınırlandırılmamış, aynı zamanda bunun gönülden yapılması gerektiği şek linde yorumlanmıştır. Hicri takvime göre Muharrem ayının onuncu günü kut lanan aşure günü, Anadolu kültüründeki ikram etme ve paylaşma geleneğinin bir örneğidir. **Aşure; çeşitli meyve, tahıl, kuru yemiş ve kuru meyvelerin pişirilmesiyle yapılan geleneksel bir tatlıdır. Çeşitli meyve, tahıl, kuru yemiş ve kuru meyvelerin pişirilmesiyle yapılan geleneksel bir tatlı olan aşure bu günde barış ve sevgi göstergesi olarak inancına bakılmaksızın arkadaş, akra ba ve komşulara dağıtılır.** Allah’ın “sonsuz lütuf ve kerem sahibi” anlamındaki sıfatlarından cömertlik, Allah rızası ve insan sevgisinden oluşan ahlaki bir mahiyete sahiptir ve bencil duyguları örten, erdemli bir tutum kabul edilir. Hz. Muhammed (s.a.v) cömertliği ile ilgili olarak rivayet edilen şu olay oldukça dikkat çekicidir: “Bir gün Hz. Muhammed (s.a.v) evinde kurban kesilmişti. (...) Hz. Aişe validemiz de kurban etinin hemen hemen hepsini ihtiyaç sahiplerine dağıttı. Elinde sadece kürek kemiği kaldı. Peygamber Efendimiz eve gelince Aişe validemize sordu: ‘Ya Aişe, kurbanı ne yaptın, ondan geriye ne kaldı?’ Aişe validemiz cevap verdi: ‘Kalan, bir kürek kemiğidir.’ Bunun üzerine Peygamber Efendimiz gayet mutlu bir ifade ile şu karşılığı verdi: ‘Desene kürek kemiği dışında hepsi bizim oldu.’ ” (Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 33) ,

Erdemli davranışlardan bir diğeri olan diğerkâmlık;

insanların kendi yararını gözetmek sizin başkalarına yararlı olmaya çalışması, kendi için istediğini onlar için de istemesi ve kimi zaman ise kendini başkalarına adanması durumudur. Bu yönüyle diğerkâmlığın “Kendini duygu ve düşüncede bir başkasının yerine koyabil me.” anlamı taşıyan empatiden daha kapsamlı bir kavram olduğu söylenebilir. Maddi imkânlarını diğerleriyle paylaşmak anlamına gelen cömertliğin de ötesinde bir ahlaki muhtevası olan diğerkâmlığın en önemli yönü, kişinin kendisi muhtaç durumda oldu ğunda bile sahip olduğu kısıtlı imkânları başka insanların ihtiyacı için kullanmasıdır. Tarihimiz de diğerkâmlığın güzel örnekleri vardır. Bunlardan biri de İstiklâl Marşı’nın yazılması sürecin de yaşanmıştır. Maarif Vekaleti (Millî Eğitim Bakanlığı) tarafından Millî Mücadele yıllarında halka ve cephanede savaşılan askerlere moral vermek amacıyla bir millî marş yazma yarışması düzenlenir. 500 liralık para ödülünden dolayı başta yarışmaya katılmak istemeyen Mehmet Âkif Ersoy, ısrarlar üzerine bir marş yazmaya koyulur. 12 Mart 1921’de Mehmet Âkif’in yazdığı İstiklâl Marşı millî marş kabul edilir. Ancak Mehmet Âkif, ödül olarak verilen 500 lirayı kendisinin ihtiyacı olduğu hâlde almaz; kadınlarla çocuklara meslek öğreten ve askerlere kıyafet diken Dar’ül-Mesai isimli vakfa ba ğışlar. Mehmet Âkif’in, ödülü kabul etmeyip vatana ve millete adanması bir diğerkâmlık örneğidir. İslam dininde insanların davranışlarını cömertlik ve diğerkâmlık yönünde geliştirmesini öğütleyen emir ve hatırlatmalar yer alır. “Artık kim cömert davranır, günah işlemekten sakınırsa; bunların güzel karşılığına da inanırsa; biz ona iyilik yollarını kolaylaştırırız.” (Leyl suresi, 5-7) ayetinde ve “Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun!” (Müslim, Zekât 68) hadisinde olduğu gibi birçok İslami kaynakta cömertliğin fazileti vurgulanır. “Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.” (İnsan suresi, 8) ayetinde ise diğerkâmlığın İslam’daki yerine işaret edilir.

Vakıf geleneği, diğerkâmlık duygusunun bir tezahürüdür. İslam’ın yaygın olduğu coğrafyalarda kişilerin maddi varlıklarını hayır amacıyla bağışlamalarını sistemleştiren vakıf geleneği özellikle Osmanlı toplumunda önemli bir yere sahiptir. Vakıf kültürü İslam toplumlarında yardımlaşma

ve iyiliğin yayılmasına katkıda bulunmuştur. Erdemli davranışlardan bir diğeri olan yardımlaşma, insanların güç ve imkânlarını birbirleri için kullanması anlamına gelir; cömertlik ve diğerkâmlık tutumlarıyla ilişkilidir

Hizmet Hareketi insanların da dünya ‘nin dört bir yanına Ramazan ve Kurban bayramlarında İdeal ve yaşanılabilir dünya için insanlara yardım kampanyaları düzenlemesi cömertliğe ve diğergâmlığa verilebilecek güzel örneklerdendir.

Adab-ı Muaşeretle İstişare Adabı

insanlar, zaman zaman daha önce deneyimlemedikleri olay ve durumlarla karşılaşabilir; karar vermekte zorluk çekebilir. Daha doğru adımlar atmak, hızlı yol almak isteyenler, güvendikleri insanların fikir ve deneyimlerinden faydalanmak ister. İstişare; danışma, görüş alışverişinde bulunma, danışan kimseye fikrini söyleyip onu yönlendirme, meseleleri etrafıca araş tırma ve fikir alışverişi yapma anlamlarını taşıyan bir kavramdır. Verilecek kararlarda hata olasılığını en aza indirmek ve sorum luluğu paylaşmak istişarenin amaçların dandır. Dinî, ticari, siyasi, hukuki, bilimsel, bireysel ve ailevi konularda istişareye başvurulur İstişare, insanları endişe ve pişmanlıktan korur. Onları iş hayatında sorumluluk sahibi yapar ve uyumlu bir çalışma ortamı oluşturur. Bunların yanı sıra konuyla ilgili akla gel meyen ince detayların ortaya çıkarılarak fikirlerin güçlendirilmesi istişare ile sağlanır. “Ben” bilincinden “biz” bilincine geçilmesi, gruplar içinde güven ortamının oluşmasını sağlayan etmenler arasındadır. “Bin bilsen de bir bilene danış.”, “Danışan dağı aşmış, danışmayan düz yolda şaşmış.” gibi atasözleri Türk kültüründe danışmaya verilen önemi vurgular. Yine Kâşgarlı Mah mud tarafından derlenen “Geniş elbise parçalanmaz, danışmakla gelişen bilgi ise bozuk ve kötü çıkmaz.” atasözü Türklerin karar alırken danışma yoluyla fikir geliştirdiğine işaret eder.